

2001 M. SURAŠYMAS: GYVENTOJŲ SU AUKŠTUOJU IŠSILAVINIMU GAUSĖJO SPARČIAUSIAI

Vienas iš svarbiausių visuomenės kultūros ir jos raidos lygį apibūdinančių rodiklių – **gyventojų išsilavinimas**. Todėl gyventojų 2001 m. visuotinio surašymo metu buvo klausiama apie įgytą išsilavinimą. Klausta 10 metų ir vyresnių asmenų. Buvo rašomas valstybinėse mokyklose ir valstybės pripažintose nevalstybinėse mokyklose įgytas aukščiausias išsilavinimas, remiantis diplomu, brandos atestatu ar kitu mokyklos baigimo pažymėjimu. Jei asmuo dar mokėsi, buvo žymimas jau įgytas išsilavinimas (pvz.: jei asmuo mokėsi 11 ar 12 klasėje, jam buvo žymimas pagrindinis išsilavinimas, jei 5 – 10 klasėje – pradinis ir pan.).

Asmeniui, įgijusiam išsilavinimą užsienyje, buvo žymimas toks išsilavinimas, kurį nurodė surašomas asmuo.

2001 m. surašymo metu 2 920 680 asmenų (94,9 % visų 10 metų ir vyresnių gyventojų) nurodė, kad turi aukštąjį, aukštesnįjį, vidurinį, pagrindinį ar pradinį išsilavinimą. Kaip pasiskirstė gyventojai pagal įgytą išsilavinimą, matyti iš 1 lentelės.

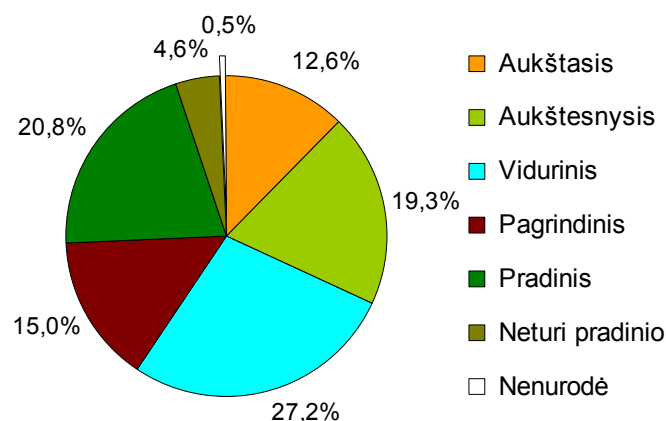
1 lentelė. Gyventojai pagal išsilavinimą
(10 metų ir vyresni)

Išsilavinimas	Gyventojų skaičius, tūkst.
Iš viso	3 076,9
Aukštasis	388,5
Aukštesnysis*	594,9
Vidurinis	835,7
Pagrindinis	461,0
Pradinis	640,6
Neturi pradinio	141,8
Nenurodė	14,4

* Įskaitant specialųjį vidurinį.

Gyventojų surašymo užfiksuota išsilavinimo struktūra atsispindi 1 grafike.

1 grafikas. Gyventojai pagal išsilavinimą
(10 metų ir vyresni)

Gyventojų surašymų duomenimis, Lietuvos gyventojų išsilavinimo lygis sparčiai augo. Per keturis dešimtmečius labai padaugėjo gyventojų su aukštuoju, aukštesniu ir viduriniu išsilavinimu (2 lentelė).

2 lentelė. Gyventojų išsilavinimo lygis
(1000-iui 10 metų ir vyresnių gyventojų tenka turinčių išsilavinimą)

Išsilavinimas	1959	1970	1979	1989	2001
Visi gyventojai					
Aukštasis	16	35	61	97	126
Aukštesnysis	39	58	103	195	193
Vidurinis	41	78	147	231	272
Pagrindinis	136	197	231	169	150
Pradinis	378	371	317	236	208
Vyrai					
Aukštasis	19	38	63	95	115
Aukštesnysis	37	65	109	182	175
Vidurinis	40	72	148	259	284
Pagrindinis	142	226	275	193	178
Pradinis	427	398	317	224	203
Moterys					
Aukštasis	14	32	59	99	135
Aukštesnysis	41	78	129	207	209
Vidurinis	42	82	146	207	261
Pagrindinis	131	172	194	148	125
Pradinis	339	347	317	246	213

Pastarojo surašymo metu aukštąjį išsilavinimą turėjo 126 iš 1000-io (10 metų ir vyresnių) gyventojų. Palyginti su 1989 m. surašymu, šis rodiklis padidėjo trečdaliu. Šio rodiklio dinamika rodo, kad moterys sparčiau siekė aukštojo išsilavinimo negu vyrai.

Aukštesnįjį mokslą (įskaitant nebaigtą aukštąjį ir specialųjį vidurinį) buvo baigę 193 iš 1000-io gyventojų. Pastarąjį dešimtmetį šis rodiklis neaugo, palyginti su 1989 m., jis sudarė 99,98 %, o per du dešimtmečius šis rodiklis padidėjo 1,9 karto, panašiai kaip ir įgijusių aukštąjį išsilavinimą. Aukštesnįjį mokslą turėjo 209 moterys ir 175 vyrai iš 1000-io gyventojų. Taigi ir aukštesniojo mokslo moterys siekė sparčiau. Vyru, turinčių aukštesnįjį išsilavinimą, skaičius 1000-iui gyventojų, palyginti su 1989 m., net sumažėjo.

Sparčiais tempais augo ir gyventojų su viduriniu išsilavinimu lyginamoji dalis: įgijusių vidurinį išsilavinimą 1000-iui gyventojų po 1989 m. pagausėjo 1,9 karto, o palyginti su 1979 m., – 1,2 karto. Šį išsilavinimą turinčių vyrų gausėjo sparčiau negu moterų: po 1989 m. atitinkamai 1,9 ir 1,8 karto.

Didžiama baigusių aukštąjį ir aukštesnįjį mokslą – miesto gyventojai. Tai fiksavo visi gyventojų surašymai. Šio surašymo metu mieste buvo 85,8 % baigusių aukštąjį ir 73,6 % – aukštesnįjį mokslą (1989 m. buvo atitinkamai 75,8 ir 73,9 %). Kaime gyveno 14,2 % baigusių aukštąjį ir 26,4 % baigusių aukštesnįjį mokslą (1989 m. atitinkamai 24,2 ir 26,1 %). Taigi baigusių aukštąjį ir aukštesnįjį mokslą santykis mieste ir kaime gana stabilus ir per pastaruosius dešimtmečius mažai pasikeitė. 1979 m. surašymo metu 88,1 % baigusių aukštąjį mokslą gyveno mieste, 11,9 % – kaime; aukštesnįjį atitinkamai 75,1 ir 24,9 %.

Miesto ir kaimo išsilavinimo lygį geriausiai nusako rodikliai, apskaičiuoti 1000-iui 10 metų ir vyresnių gyventojų (3 lentelėje).

3 lentelė. Miesto ir kaimo gyventojų išsilavinimo lygis
(1000-iui 10 metų ir vyresnių gyventojų tenka turinčių išsilavinimą)

Išsilavinimas	1959	1970	1979	1989	2001
Miesto gyventojai					
Aukštasis	36	61	90	126	161
Aukštesnysis	72	107	153	222	211
Vidurinis	84	128	190	253	286
Pagrindinis	213	249	251	168	132
Pradinis	354	305	237	188	172
Kaimo gyventojai					
Aukštasis	3	8	18	54	55
Aukštesnysis	18	36	70	156	156
Vidurinis	13	26	82	241	242
Pagrindinis	87	144	202	186	187
Pradinis	393	440	435	282	284

Šio surašymo metu iš 1000-čio 10 metų ir vyresnio amžiaus asmenų aukštąjį, aukštesnįjį ir vidurinį mokslą turėjo 658 miesto ir 453 kaimo gyventojai. Taigi šis rodiklis mieste gerokai aukštesnis. Kaimo gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, apie 3 kartus mažiau.

Nagrinėjant duomenis išryškėja regioniniai išsilavinimo skirtumai. Geriausi gyventojų išsilavinimo rodikliai (1000-iui 10 metų ir vyresnių gyventojų tenka turinčių aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą) yra šiose savivaldybėse: Druskininkų – 133 ir 220, Birštono – 119 ir 207, Kauno rajono – 138 ir 180, Jonavos – 111 ir 198, Neringos – 122 ir 240.

Daugiausia išsilavinusių žmonių yra miestuose. Baigusių aukštąjį ir aukštesnįjį mokslą iš 1000-čio 10 metų ir vyresnio amžiaus asmenų Vilniuje buvo 233 ir 196, Kaune – 207 ir 179, Klaipėdoje – 144 ir 206, Šiauliuose – 131 ir 228, Panevėžyje – 121 ir 244, Alytuje – 124 ir 269, Visagine – 157 ir 212, Palangoje – 180 ir 231.

Gyventojų raštingumas rodo visuomenės kultūros lygį. Jis buvo fiksuojamas visų surašymų metu. Per Lietuvos valstybės gyventojų surašymą, vykusį 1923 m., buvo surinkti duomenys apie raštingus (mokančius skaityti ir rašyti bet kokia kalba) ir pusiau raštingus gyventojus (mokančius tik skaityti ar tik pasirašyti savo pavardę). Tokių gyventojų buvo daugiau kaip 1,1 mln., arba 67,4 % visų 10 metų ir vyresnių gyventojų, vyrų atitinkamai 69,3, moterų – 65,6 %.

Vėliau gyventojų raštingumas nuolat kilo. Antai, 1959 m. surašymo duomenimis, raštingi buvo 98,5 % 9-49 metų amžiaus gyventojų, 1989 m. – 99,7 %.

2001 m. surašymo metu buvo renkami duomenys apie neraštingus gyventojus. „Neraštingas“ buvo žymima asmeniui, kuris nemokėjo nei skaityti (suprasdami tekstą), nei parašyti paprasto sakinio kasdienio gyvenimo temomis. Neraštingų buvo 10,3 tūkst., arba 0,3 % visų 10 metų ir vyresnių gyventojų, mieste – 3,8 tūkst., arba 37,1 %, kaime – 6,5 tūkst., arba 62,9 % bendro jų skaičiaus. Kaip ir 1989 m., neraštingi buvo turintys fizinę ar protinę negalią asmenys.

Šio surašymo duomenimis, kiek didesnę dalį – 53,6 % – neraštingų gyventojų sudarė moterys (4 lentelė).

4 lentelė. Neraštingi gyventojai pagal lytį ir amžių
(10 metų ir vyresni)

Amžiaus grupės, metų	Visi gyventojai			Palyginti su atitinkamo amžiaus gyventojų skaičiumi, %		
	iš viso	vyrų	moterys	iš viso	vyrų	moterys
Iš viso	10324	4793	5531	0,3	0,3	0,3
10-19	1105	608	497	0,2	0,3	0,2
20-29	1623	971	652	0,3	0,4	0,3
30-39	1518	853	665	0,3	0,3	0,2
40-49	1122	606	516	0,2	0,3	0,2
50-59	925	446	479	0,2	0,3	0,2
60-69	1612	687	925	0,5	0,5	0,4
70-79	1324	446	878	0,5	0,6	0,5
80+	1092	175	917	1,4	0,8	1,6
Nenurodė	3	1	2	-	-	-

Daugiausia neraštingų asmenų gyveno Vilniaus miesto savivaldybėje ir Kauno miesto savivaldybėje – 10000-ių 10 metų ir vyresnių gyventojų teko 2 neraštingi gyventojai, po 1 neraštingą asmenį 10000-ių gyventojų teko Šilutės rajono, Švenčionių rajono, Vilniaus rajono ir Telšių rajono savivaldybėse.

Neraštingų buvo įvairių tautybių gyventojų. Didžiausias neraštingumo lygis pagal tautybę buvo čigonų. 1000-iui 10 metų ir vyresnių čigonų tautybės gyventojų teko net 31 neraštingas asmuo. Kitų neraštingų gyventojų pasiskirstymas pagal tautybę pateiktas 5 lentelėje.

5 lentelė. Neraštingi gyventojai pagal tautybę
(10 metų ir vyresni)

Tautybė	Iš viso neraštingų gyventojų	1000-iui 10 metų ir vyresnių gyventojų tenka atitinkamos tautybės neraštingų asmenų
Lietuviai	8614	3,4
Lenkai	848	4,0
Rusai	584	2,8
Baltarusiai	104	2,5
Čigonai	60	31,3
Kitų tautybių	73	1,3
Nenurodė	41	3,2

Išsilavinimo rodikliams įtakos turi **nelankančių mokyklos vaikų skaičius**. Siekiant nustatyti tikslų nelankančių mokyklos vaikų skaičių, gyventojų surašymo metu penkerių metų ir vyresnių asmenų buvo klausiama, ar jie mokosi mokykloje. Buvo pasikliaujama asmenų atsakymais ir neprašoma pateikti jokių dokumentų. Duomenis apie vaikus paprastai pateikdavo tėvai.

2001 m. balandžio mėn. nesimokė 5 553 vaikai (6 lentelė) nuo 7 iki 15 metų, iš jų 3 307 (60 % nesimokančių) mieste ir 2 246 (40 %) kaime.

6 lentelė. Nesimokantys 7 – 15 metų vaikai

	Visi vaikai	Berniukai	Mergaitės
Iš viso	5 553	3 311	2 242
Mieste	3 307	2 006	1 301
Kaime	2 246	1 305	941

Palyginti su surašymo metu užfiksuotu atitinkamo amžiaus vaikų skaičiumi, nesimokė 1,2 % vaikų. Daugiau nei pusę (60 %) nesimokančių vaikų sudarė berniukai. Iš bendro nesimokančių vaikų skaičiaus 1 354 (ketvirtadalis visų) buvo vaikai su negalia.

Generalinis direktorius

Algirdas Šemeta

Pasiteirauti: Rasa Balandienė
Tel. (8~5) 236 46 37
El. paštas surasymas@std.lt
www.std.lt